

РЕЦЕНЗИЯ

от

ПРОФ. Д-Р ЛЮДМИЛ ПЕЙЧЕВ ПЕЙЧЕВ, ДМ, МЗМ

Ръководител на катедра „Фармакология, токсикология и фармакотерапия“
при Фармацевтичен Факултет на МУ Пловдив

на

- дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'ДОКТОР'
- професионално направление: 7.3. „Фармация“
- докторска програма „Фармакология (вкл. фармакокинетика и химиотерапия)“

Автор: **маг. ф-т. СТЕЛА ТОШКОВА ДРАГОМАНОВА**

Форма на докторантурата: **докторант на самостоятелна форма на обучение**

Катедра: **Фармакология, токсикология и фармакотерапия, Факултет „Фармация“
Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ Варна.**

Тема:

**„НЕВРОФАРМАКОЛОГИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ НА
МИРТЕНОЛОВИ КОНЮГАТИ С АМИНОАДАМАНТАН“**

Научен ръководител: **ДОЦ. ВЕЛИЧКА АНДОНОВА, ДФ**

Научен консултант: **ПРОФ. Д-Р ЛЮБКА ТАНЧЕВА, ДМ, ИНБ-БАН**

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Представеният комплект материали на хартиен /електронен носител е в съответствие с Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на научни длъжности в МУ Варна и включва следните документи:

- Заявление до Ректора за разкриване на процедура по защита;
- Европейски формат автобиография с подпис на докторанта;
- Копие от диплома за образователно-квалификационна степен „магистър" (2016 г.)
- Заповед за зачисляване: P-109-253/23.06.2022 г.
- Протоколи от проведени изпити за докторски минимум: по специалност и по чужд език;
- Протокол от КС 01/12.01.2024 г. с положително решение за готовност за защита;
- Заповед за отчисляване с право на защита: P-109-18/23.01.2024 г.;
- Декларация за оригиналност;
- Списък с публикации, свързани с темата на дисертационния труд с подпис на докторанта;
- Копие на публикации, свързани с темата на дисертационния труд;
- Декларация за достоверност на представените документи;
- Декларация за регистрация на профили в научни бази данни;
- Справка за сходство от програма за проверка на подобност от отдел „Издателска дейност“
- Справка за наличие на актуален профил с пълен списък на научните публикации в Google Scholar и ORCID издадена от библиотеката на МУ- Варна.
- Дисертационен труд;
- Автореферат, оформен съгласно изискванията;
- Документи за участие в научни форуми (конгреси, конференции и др.);

2. Кратки биографични данни за докторанта

Стела Драгоманова завършва полувисшия медицински институт (ПМИ) във гр. Варна със специалност помощник фармацевт през 1998 г. В стремежът си за овладяване на нови знания няколко години по-късно през 2004 г. тя завършва висше образование като магистър фармацевт във Фармацевтичен факултет на МУ София. През 2010 г. започва работа като асистент към катедра по фармакология, клинична фармакология и терапия на Медицински факултет, при Медицински университет гр. Варна. За кратък период от 2014 до 2015 година е асистент в катедра „Предклинични и клинични науки“, УНС „Фармакология и токсикология“ на Факултет по фармация на Медицински университет гр. Варна. От 2015 до настоящия момент маг. ф-т Драгоманова последователно е асистент и главен асистент в Катедра по

„Фармакология, токсикология и фармакотерапия“ на същия факултет. През 2017 г. придобива специалност Клинична фармация. Тя владее и използва в практиката си български и английски език. Притежава много добри умения за работа с персонален компютър с основните офис програми, статистики и електронни платформи за обучение на студенти. Членствата ѝ в редица професионални и научни организации показва висока гражданска и съсловна отговорност. В подкрепа на това са: членство в Българския фармацевтичен съюз (2004 г.); Председател на Комисията по етика и качество на РФК Варна на БФС; Организатор на продължаващото обучение на магистър фармацевти на гр. Варна и региона по смисъла на Закона за съсловните организации; член на Управителния съвет на БДФКФТ (Българско дружество по фармакология, клинична фармакология и терапия); член на научни организации като EUTOX и БДФКФТ, а през 2018 г. е удостоена с Приз „Фармацевт на годината на РФК Варна. Докторантката има 4 участия в научни проекти, редица участия в научни конференции и конгреси, и съавторство в 20 научни публикации. Публикациите и участията в научни форуми имат значима научна стойност. Изданията, в които са публикувани осигуряват публичност на научните постижения сред широк кръг специалисти от различни области на фармация и медицина.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цел и задачи

Дисертационният труд очертава нови възможности за експериментално проучване фармакологичната активност на природни монотерпени и доказване на техните потенциални лечебни свойства за нуждите на различни области на медицината и фармацията. Използването на съединения от тази група за лечение на различни заболявания е обещаващо и прогресивно направление в експерименталната фармакология. Нещо повече, проблемът е особено актуален защото информацията в научната литература е оскъдна относно терапевтичните ефекти на монотерпените върху експериментални модели на увредена ЦНС. В достъпната литература твърде малко са проучванията върху невропротективния потенциал на миртеналовите конюгати при експериментални модели на деменция. Двете съединения на миртенал с аминоксамантан са проектирани и синтезирани за да се избегнат недостатъците на природния монотерпен с оглед повишаване на биологичната му ефикасност. Провеждането на неврофармакологични изследвания за изучаване ефектите на двете съединения при интактни и дементни опитни животни допринася за разкриване на специфични механизми на действие при невродегенеративни увреждания. Последователността на поставените задачи следва логично основната цел.

4. Познаване на проблема

Монотерпените като природни продукти са обект на особено внимание през последните години в търсенето на нови молекули с лечебни свойства. Ето защо включването на достъпните монотерпени като градивни елементи в дизайна и синтеза на нови и ефективни терапевтични агенти при различни заболявания е иновативно начинание в експерименталната фармакология. Обещаващо направление в научните изследвания е използването на монотерпеноиди при проектиране на нови лекарства, поради способността им да минимализират нежеланите лекарствени реакции и токсичността на полученото съединение. Обзорът на дисертационния труд разкрива възможностите на маг. ф-т Стела Драгоманова да навлезе в същността на важен за медицинската практиката проблем и да прояви научен подход при неговото експериментално моделиране и изучаване. Анализът на изследванията по темата от 482 литературни източника ѝ позволява да обобщи данните от други автори и да подсказва идеи за нови дизайнерски решения.

5. Методика на изследването

Дисертационният труд е резултат от използване на редица съвременни методи, обединени в подходяща методология за постигане на крайната цел – изследване *in vivo* на потенциалните неврофармакологични ефекти на синтетични миртеналови конюгати с аминоксадамтан и разкриване на основните им невропротективни механизми върху опитни животни с експериментален модел на деменция от Алцхаймеров тип. Проведени са задълбочени софтуерни и докинг изследвания. Физикохимичните характеристики на миртеналовите конюгати с аминоксадамтан за изчисляване на молекулярните дескриптори са определяни с помощта на програмата QikProp 6.2 (2009, NY, USA). С помощта на *In silico* анализ е осъществено прогнозиране на биологичния ефект, а чрез уеб-базиран софтуер SwissADME (Swiss Institute of Bioinformatics) е направена теоретична оценка за свързване на миртеналовите конюгати с различни биологични таргети. Афинитетът на миртеналовите конюгати към ензима ацетилхолинестераза е верифициран с Програмата Scigress версия FJ 2.6 (Scigress Ultra V. FJ 2.6. 2016, Краков, Полша). Резултатите от този анализ са използвани за изграждане на инхибитори на този ензим. С помощта на метода CONFLEX и MM3 силово поле е идентифициран глобалния минимум, последвано от структурна оптимизация (Gotō and Osawa, 1993). С помощта на редица физични и физикохимични методи е определена стабилността на миртеналовата емулсия и разтворите на изследваните съединения с кодово название, съответно MAC-197 и MAC-198.

За проучване на потенциалните неврофармакологични ефекти на изследваните синтетични миртеналови конюгати дисертантката е провела подходящи поведенчески тестове с 90 мъжки бели плъха порода Wistar, а именно Step through/Passive avoidance test и тест за изследователско поведение (Hold board test). В друга група експерименти е използван експериментален модел на деменция от Алцхаймеров тип при плъхове за да се разкрият основните невропротективни механизми на миртеналовите конюгати. Опитите завършват с богат набор от биохимични изследвания в мозък на плъхове: за ниво на MDA и tGSH; за активност на CAT, SOD, GPx, AchE и измерване нивото на медиаторите NA и 5-HT. Нещо повече, в мозъчната кора и хипокамп на опитните животни е определен оксидативния статус, бълтъчното съдържание, нивата на продуктите на липидна пероксидация и съдържанието на тотален глутатион. Наред с това е определена активността на ензимите супероксиддисмутаза, каталаза, глутатионпероксидаза, ацетилхолинестераза и съдържанието на моноамини.

Експериментите с опитни животни са осъществени при спазване на правата на животните съгласно International Guiding Principles for Animal Research и етичните принципи при планиране и провеждане на експерименти според изискванията на БАБХ и комисията по Етика на научни изследвания при МУ Варна.

За обработка на резултатите е използван GraphPad Prism 7.0 (San Diego, CA 92108, USA) и програми на Microsoft Excel 2003 за статистическа обработка на данни и графично представяне на резултати.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е написан на 220 стандартни машинописни страници и е онагледен с 41 фигури, 7 таблици и 5 приложения. Библиографията включва завиден брой литературни източници: 480 на латиница и 2 на кирилица. Над 75% от литературните източници са от последните 5 години.

Основната част от дисертацията е осъществена във Факултет по Фармация на Медицински университет „Проф. д-р П.Стоянов“ – Варна, а друга част от изследванията и експериментите са извършени със специалисти от други научни центрове: Институт по невробиология при БАН и Keele University във Великобритания.

Маг. ф-т Драгоманова е структурирала сполучливо *литературния обзор* в два топка, които дават представа за адамантан като фармакофор за разработване на нови лекарства и втори топик охарактеризиращ миртеналовите производни като потенциални източници на биологично-активни вещества. Двете части на обзора са свързани логично с поставената цел и дават аргументи за логиката на проведените изследвания в дисертационния труд.

В раздела *материал и методи* докторантката подробно представя използваните *in vivo* методики за работа с опитни животни в тестовите за обучение и памет, тестовите за изследователско поведение, биохимични изследвания за оксидативен статус и мозъчна ензимна активност. Описани са подробно използваните субстанции, разтвори и емулсии.

Най-съществената част от дисертационния труд е разделът *резултати*, който обхващаща 61 страници. Изследванията са проведени под прецизното ръководство на доц. Величка Андонова, дф и компетентната консултантска активност на проф. д-р Любка Танчева, дм от Института по невробиология при БАН. Резултатите са илюстрирани нагледно с помощта на програмата Microsoft Excel след статистическа обработка с GraphPad Prism 7.0, както следва:

- Изследване на предполагаема способност на двете производни на миртенал за преминаване през кръвно-мозъчната бариера и способността им да влияят върху ЦНС на база физикохимичните им отношения;
- прогнозиране потенциалните таргети на миртеналовите конюгати с аминокиселини посредством SwissADME софтуер при плъх и човек.
- Физична стабилност на миртеналовата емулсия и разтворите на MAC-197 и MAC-198 за интраперитонеално приложение

Експериментите върху интактни плъхове разкриват влиянието на миртенал-аминокиселини производни MAC-197 и MAC-198 върху паметовите способности на лабораторните гризачи и промените, които настъпват в ензимната активност на мозъчната ацетилхолинестераза и съдържанието на някои моноамини в мозъчна кора и хипокамп.

За установяване на невропротективната активност на двата миртеналови конюгата – MAC-197 и MAC-198, дисертантката е използвала подходящ експериментален модел на индуцирана деменция със скополамин на плъхове. Регистрирани са промените в нивата на двата таргетни моноамини – серотонин и норадреналин.

Главата резултати завършва със специален раздел, в който се сравняват фармакологичните ефекти и промените в биохимичните показатели на интактни опитни животни и тези на плъхове в състояние на експериментална невродегенерация от Алцхаймеров тип. В кратката, но съдържателна дискусия към този раздел е направена обобщаваща интерпретация на получените резултати. Установява се, че природният миртенал и двата негови синтетични деривата проявяват специфични невропротективни ефекти, което е основание за бъдещо разработване като невропротективни агенти при паметови нарушения.

7. Приноси и значимост на дисертационния труд

Установените невропротективни свойства на новосинтезираните конюгати на миртенал с аминоксамантан върху опитни животни са сериозна база за разширени предклинични изследвания. За първи път е доказан потенциалът на двете съединения (МАС-197 и МАС-198) за подобряване на паметта в *in vivo* експерименти, без увреждащи ефекти върху изследователското поведение. Разкрит е за първи път комплексен механизъм на навропротекция – антихолинестеразен, антиоксидантен и невромодулиращ. Експериментално е доказан потенциалът на новосинтезираните съединения да влияят върху заболявания с дисбаланс на норадренергичната и серотонинергична невротрансмисия в кортекс и хипокамп. Установено е, че синтетичните конюгати притежават специфични невропротективни свойства, които са по-ясно изразени при гризачите с паметови увреждания, в сравнение със здравите. Приносите в дисертационния труд са обобщени в 5 отделни топки, които имат фундаментален характер и са предпоставка за бъдещо приложение в терапевтичната практика при невродегенеративни състояния.

8. Преценка на публикациите, свързани с дисертационния труд

Маг. ф-т. Драгоманова е приложила доказателствен материал за участие в 2 публикации в списания с импакт фактор и 4 научни съобщения, в които са отразени най-важните резултати на дисертационния труд. Публикационната активност на дисертантката в наши и международни научни форуми е предпоставка за популяризиране на получените резултати сред научно-изследователски колективи в областта на фармацията и медицината. Те представляват интерес за специалисти по технология на лекарствените форми, фармаколози, биофармацевти, невролози, психиатри, гериатри, педиатри и много други.

9. Лично участие на докторанта

Считам, че дисертационният труд е лично дело на маг. ф-т Драгоманова. В подкрепа на това е и фактът, че тя е първи водещ автор във всички публикации и научни съобщения. Получените резултати и формулирани приноси са лична заслуга под умелото ръководство на научния ръководител на докторантката – доц. маг. ф-т Вили Андонова, дф и научния консултант проф. д-р Любка Танчева, дм.

10. Автореферат

Авторефератът към дисертационния труд е изчерпателен, отлично онагледен и напълно достатъчен като обем от 68 страници за да представи същността на работата. Той е изготвен според изискванията на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на научни длъжности в МУ Варна.

11. Критични бележки и препоръки

Нямам критични бележки, а препоръката ми към дисертантката е да повиши публикационната си активност в реферирани международни издания. Това ще популяризира интересните резултати от дисертационния труд и ще доведе до висок процент цитирания.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за неговото прилагане. Представените материали и резултати съответстват на изискванията на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на научни длъжности в МУ Варна.

Дисертационният труд показва, че маг. фарм. Драгоманова притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научната специалност Фармакология (вкл. фармакокинетика и химиотерапия) като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята *положителна оценка* за проведеното изследване, представено в рецензирания по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси. *Предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен 'Доктор' на маг. ф-т. Стела Тошкова Драгоманова в докторска програма по „Фармакология (вкл. фармакокинетика и химиотерапия)“.*

11.03.2024 г.

Заличено на основание чл. 5, §1, б. „В“ от Регламент (ЕС) 2016/679
--

Проф. д-р Людмил Пейчев Пейчев, дм, мзм

ръководител катедра по фармакология, токсикология и
фармакотерапия при Фармацевтичен факултет на
Медицински университет Пловдив/